

# Kennis van Oost naar West

Als het aan de heren Attali en Delors zou liggen, vinden er de komende jaren grootschalige investeringen plaats in Oost-Europa. Bedrijven zouden de uitdaging moeten aangaan om de Oosteuropese markt te ontginnen. Ongekend is de vaart waarmee politieke leiders zoals Jeltsin de omvorming van plan- naar markteconomie willen realiseren. Ook is er nog nooit zo'n massief blok van steunverlenende internationale organisaties tegelijkertijd actief geweest om een deel van de wereldeconomie te hervormen.

In Nederland kan de roep om investeringen op een gewillig oor rekenen. De heer Rinnooy Kan, de voorzitter van het VNO, is een van de Nederlandse pleitbezorgers voor massale investeringen in Oost-Europa. Hij spreekt van "een historische kans om een bijdrage te leveren aan een duurzame omvorming van dictatoriale naar democratische stelsels, van bevels- naar markteconomieën"<sup>1</sup>. Dat de hulp aan Oost-Europa doorspekt is van 'welbegrepen eigenbelang' van westerse overheden en individuele bedrijven is evident, maar staat niet ter discussie. Integendeel, de afgelopen tijd zijn er zelfs talloze argumenten aangedragen om ontwikkelingshulpgelden in te zetten voor financiële instrumenten die het voor het Nederlandse bedrijfsleven aantrekkelijker moeten maken in Oost-Europa te gaan investeren. Hierbij doet zich de merkwaardige situatie voor dat enerzijds Oost-Europa gepresenteerd wordt als een gebied met unieke vestigingsvoorwaarden, waarbij met name de industriële traditie, het opleidingsniveau en de lage arbeidskosten – ongeveer een tiende van het gemiddelde loon van een Duitse werknemer – als worst aan potentiële investeerders wordt voorgehouden. Anderzijds wordt Oost-Europa geschetst als een behoeftige regio waar soortgelijke problematieken zouden spelen als in ontwikkelingslanden. Dit wordt ter legitimatie aangevoerd om meer ontwikkelingshulpgelden aan te wenden voor de ontwikkeling van de marktsector in Oost-Europa, waarvan westerse bedrijven voor een niet onbelangrijk deel zullen profiteren.

Voor de ondernemingslobby valt wel iets te zeggen. Immers, investeringen in Oost-Europa kenmerken zich voorlopig nog door grote risico's. Juridische eigendomsstructuren zijn nog onduidelijk en de wetgeving verandert snel. Het probleem van de ruilhandel, de convertibiliteit van de valuta en de overdracht van gemaakte winst naar het Westen bemoeilijkt het zakendoen met Oost-Europa. Het bureaucratiese systeem blijft voor buitenstaanders een ondoorgroendelijk labyrint. Een handicap is ook dat er nog vaak met totaal verouderde cijfers wordt gewerkt die weinig zeggen over de actuele situatie. Kortom, om ondernemingen te bewegen toch activiteiten in Oost-Europa te gaan ontplooiën is een zekere rugdekking van de overheid gewenst, bij voorbeeld door exportkredietverzekeringen.

Echter, wat opvalt in de discussie over economische samenwerking met Oost-Europa is dat er voortdurend uitgegaan wordt van eenrichtingsverkeer. Het Westen wil van alles en nog wat kwijt, van machineparken tot managementcursussen. Hieruit spreekt een misplaatste arrogantie. Alsof westerse bedrijven, die tot voor kort nauwelijks geïnteresseerd wa-

ren in Oost-Europa, het recept kunnen leveren voor de overgang naar een markteconomie die aangepast is aan de wensen en mogelijkheden van de afzonderlijke Oosteuropese landen.

Wat onderschat wordt, is dat Oosteuropese landen een gelijkwaardige inbreng kunnen hebben in samenwerkingsprojecten. Gelijkwaardigheid is een betere basis voor langdurige samenwerking dan afhankelijkheid. Oosteuropese landen moeten dan ook niet aangesproken worden op alles wat ze niet kunnen, maar vooral op wat ze wél kunnen. Het uitbouwen van sterke punten, zoals de enorme wetenschappelijke kennisbasis, is voor Oosteuropese landen van groot belang om structurele vernieuwingen zelf voort te kunnen brengen. Ter illustratie: een derde van de werelduitgaven voor puur wetenschappelijk onderzoek vindt in Oost-Europa plaats. Een derde van het totale aantal gepromoveerde wetenschappers en ingenieurs op de wereld is geconcentreerd in Oost-Europa. Oost-Europa speelt een vooraanstaande rol op het gebied van patentering. De Sovjetunie alleen heeft meer wetenschappers dan welk ander land ter wereld. Op vrijwel alle nieuwe sleuteltechnologieën, zoals de micro-elektronica, de biotechnologie en nieuwe materialen, is de Sovjetunie uitermate sterk op fundamenteel gebied. Afzonderlijke Oostbloklanden hebben hun eigen speerpunten, zoals Hongarije in software-ontwikkeling en afvalwaterreiniging. Doordat de nadruk vooral op de productie van kennis heeft gelegen en niet op de civiele toepassing, is er een enorme onderbenutting van de aanwezige kennis in Oost-Europa. Wat ligt er dan niet meer voor de hand dan dat westerse kennis(transfer)instellingen, zoals het Nederlandse TNO of het Zweedse STU, samenwerking aangaan met Oosteuropese kennisinstellingen? De commercialisering van kennis zou kunnen uitgroeien tot een van de sterkste groeisectoren van de Oosteuropese landen, en met name van enkele Sovjetrepublieken. Juist de kennissector heeft de potentie in zich om de economieën van de afzonderlijke landen structureel te versterken door innovaties aan te dragen en nieuwe bedrijvigheid te stimuleren. Dit biedt aantrekkelijke werkgelegenheid waardoor een verdere 'brain drain' van Oosteuropese kennisdragers naar het Westen voorkomen kan worden. Te verwachten valt dat westerse ondernemingen een toenemende behoefte zullen krijgen aan fundamentele kennis. In het Westen is een tendens waarneembaar dat ondernemingen en overheidslaboratoria steeds meer fundamentele kennis uitbesteden. Dit biedt mogelijkheden voor kenniscentra in Oost-Europa. De harde valuta die met de export van fundamentele kennis verdiend wordt kan immers weer worden aangewend voor het bevorderen van een zelfstandige ontwikkeling.



A.J.M. Roobeek

1. NRC Handelsblad, 27 november 1991, blz. 8.